

”Den rikssvenska varianten låter bara finare.”

En studie av studerandenas val av uttalsvariant under kursen Svensk fonetik med uttal

Hanna-Maija Nikula
Kandidatavhandling
i svenska språket
Humanistiska fakulteten
Uleåborgs universitet
maj 2019

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	3
1.1. Syfte.....	4
1.2. Material och metod	4
2. TEORETISK BAKGRUND	6
2.1. Genuina dialekter och regionala standardspråksvarianter	6
2.2. Finlandssvenska och rikssvenska	7
2.2.1. Skillnader i finlandssvenskt uttal jämfört med den centrala normen i svenska ...	8
2.3. Attityder till språk	9
2.3.1. Tidigare undersökning om attityder till språk	10
3. ANALYS OCH RESULTAT	11
3.1. Informanterna och deras bakgrunder	11
3.2. Informanternas val av uttalsvariant	13
3.3. Informanternas uppfattningar om användning av sina egna uttalsvarianter ..	18
4. SAMMANFATTANDE DISKUSSION	20
LITTERATURFÖRTECKNING	21

BILAGA. Enkät.

1. INLEDNING

Svenska språket har alltid haft en betydande roll i mitt liv fast mitt modersmål är finska och jag är uppväxt i ett finskspråkigt samhälle. Mina föräldrar är finskspråkiga men redan som barn har jag fått höra dem prata svenska. Min far lärde mig sifforna på svenska från 1 till 12 när jag var ungefär fem år gammal och jag började lära sifforna på svenska till mina kompisar i daghemmet. Därtill tittade jag på svenskspråkiga barnprogram och lyssnade på svenskspråkiga nyheter från radio. Numera studerar jag svenska språket vid Uleåborgs universitet och kommer att använda svenska i min kommande karriär. Fastän barnprogrammen har bytts till föreläsningskompendier och tentamen är jag ändå glad att få höra, prata och skriva svenska dagligen.

Kursen *Svensk fonetik med uttal* fick mig tänka på min bakgrund samt mina upplevelser och åsikter gällande svenska språket. Denna kurs är obligatorisk för de studerande som studerar svenska språket som huvud- eller biämne vid Uleåborgs universitet. Under kursen väljer studerandena en uttalsvariant, finlandssvenska eller rikssvenska, som de ska lära sig och använda i framtiden. Kursen blev en av mina favoritkurser. Jag valde rikssvenska som min uttalsvariant eftersom det kände mest passande för mig som ville lära sig den svenska som används i Sverige. Efteråt började jag fundera på vad de andra studerandena tänkte när de gjorde sitt val.

I min kandidatavhandling tar jag reda på vad som orsakar studerandenas val av uttalsvariant och hur studerandena upplever bruket av sin egen variant. Detta ämne har forskat tidigare i Uleåborgs universitet år 2015 av Ronda Sjöblom som i sin pro gradu-avhandling *Filologistuderandes och gymnasisters uppfattningar om finlandssvenska och rikssvenska som undervisningsvarianter i ämnet svenska som det andra inhemska språket* behandlar finlandssvenska och rikssvenska som uttalsvarianter, dock med en annan utgångspunkt. Ronda Sjöblom forskar finlandssvenska och rikssvenska som undervisningsvarianter och i hennes avhandling fokuserar hon på erfarenheter av svenskundervisning. (Ronda Sjöblom 2015) I min kandidatavhandling vill jag ta reda på vad som inverkar på valet av uttalsvariant hos de studerande som studerar svenska språket som huvudämne i Uleåborgs universitet. Enligt min åsikt är det intressant att ta reda på hur studerandena upplever sitt språkbruk med en viss variant.

1.1. Syfte

Syftet med denna avhandling är att ta reda på vad som inverkar på valet av uttalsvariant hos de studerande som studerar svenska språket som huvudämne vid Uleåborgs universitet. Valet av uttalsvarianten sker under kursen Svensk fonetik med uttal som är obligatorisk för alla som studerar svenska språket som huvud- eller biämne vid Uleåborgs universitet. Kursen hör till grundstudier inom läroämnet svenska språket. Jag ska forska i ämnet med hjälp av följande forskningsfrågor:

- Hurdana uppfattningar har studerandena om en viss uttalsvariant?
- Hur upplever studerandena bruket av sin egen uttalsvariant?

1.2. Material och metod

Som forskningsmaterial använder jag svar på en elektronisk enkät, som skickades via e-post till de studerande som studerar svenska språket som huvudämne vid Uleåborgs universitet under januari 2019. Enkäten skickades via en e-postlista som anträffade studerande som studerar svenska språket vid Uleåborgs universitet. Svar på enkäten behandlas som *primärdata*, eftersom jag har skapat enkäten och samlat in svaren själv. Materialet, svar på enkäten, bevaras utom räckhåll för utomstående personer och svaren kommer att förstöras efter att kandidatavhandlingen blivit godkänd.

Enligt Alanen (2011:160) är enkät en starkt kritiserad metod att samla in data, eftersom den styr forskarens och informanternas observationer i förväg mot ett påtänkt håll. Alanen påstår att informanter kan vara opålitliga om de inte svarar på alla frågor eller de kan missuppfatta vad som åsyftas i frågorna. Ändå är enkäten enligt Alanen ett snabbt och effektivt sätt att samla in data, speciellt om det behövs omfattande observationsdata. (Alanen 2011:160) Enligt Norrby och Nilsson (2015:52) kan brister i enkäten kompenseras med att man ställer öppna frågor i enkäten där informanter till exempel ombeds att motivera sina svar. Under avsnitt 3.1 kommer jag presentera informanterna. Enligt min åsikt är en enkätundersökning ett lämpligt sätt att samla in materialet, eftersom det möjliggör att få ett stort antal informanter och med hjälp av öppna frågor förklarar informanternas åsikter (se Bilaga).

I min undersökning kommer jag använda både *kvantitativ* och *kvalitativ* metod. Enligt Lagerholm (2005:28–30) uppfattas dessa två som huvudtyper i den stora mängden av olika metoder. Lagerholm lyfter fram att gränsen mellan kvantitativa och kvalitativa metoder är inte exakt men de kan skiljas i stora drag. Lagerholm säger att kvantitativa undersökningar är grundade på räknebara uppgifter varemot kvalitativa metoder ger resultat på djupare och närmare nivå. Lagerholm exemplifierar kvantitativ metod som en systematisk, bred och välstrukturerad metod medan kvalitativ metod som ett sätt att ge djupare förståelse till exempel av ett fenomen. Dessa exemplifieringar av Lagerholm kan anses som fördelar av båda metoderna. Lagerholm lyfter fram nackdelar med den kvantitativa metoden, som till exempel att den kan ge enformiga resultat vilka kan gömma undan något mer komplext samt att metoden ger en förklaring på ett fenomen men den förklarar inte det på djupare nivå. Efter dessa nämnda nackdelar lyfter Lagerholm fram den kvalitativa metoden som fyller brister i den kvantitativa metoden. (Lagerholm 2005:28–30) Lagerholm refererar till Holme & Solvangs bok där de skriver att det är oftast lämpligt och möjligt att kombinera dessa två metoder, de utesluter inte varandra (Holme & Solvang via Lagerholm 2005:29–30). Enligt min åsikt är kvantitativa och kvalitativa metoder förenliga gällande min undersökning, eftersom dessa metoder kan kombineras för att försöka få nödvändiga resultat.

Som analysmetod för informanternas svar på enkäten kommer jag använda *innehållsanalys* som enligt Boréus och Bergström (2005:43–44) är en metod som kvantifierar något i materialet utifrån ett visst forskningssyfte. Tuomi och Saarijärvi refererar till Kyngäs och Vanhanen som i sitt verk beskriver innehållsanalys som en metod där dokument analyseras både systematiskt och objektivt (Kyngäs och Vanhanen via Tuomi och Saarijärvi 2009:103). Tuomi och Saarijärvi lyfter fram att med innehållsanalys försöker man redogöra fenomenet i en kompakt och allmän form samt beskriva dokumentets innehåll verbalt. (Tuomi och Saarijärvi 2009:103,106) Som en teknik kommer jag använda typbestämning, som enligt Tuomi och Saarijärvi betyder materialets gruppering till vissa typer. Ett exempel är att man letar efter gemensamma egenskaper till synpunkter inom vissa teman och skapar en generalisering, det vill säga ett typexempel, av dessa gemensamma egenskaper. (Tuomi och Saarijärvi 2009:93) Jag kommer inte använda typbestämning till hela materialet utan bara till informanternas svar som illustreras i figur 1 och i figur 3.

2. TEORETISK BAKGRUND

I detta kapitel presenteras centrala begrepp och ämnen gällande min undersökning. I detta kapitel kommer jag presentera genuina dialekter och regionala standardspråksvarianter, uttalsvarianter finlandssvenska och rikssvenska samt attityder till språk.

2.1. Genuina dialekter och regionala standardspråksvarianter

Elert (1997: 20–22) diskuterar varianter i svenskt uttal med att presentera begrepp *genuina dialekter* och *regionala standardspråksvarianter*. Enligt Elert används termen genuina dialekter för de traditionella dialekterna, det vill säga, *folkmålen*. Enligt Elert är folkmål en lokalt distinkt språkform som lever kvar vid sidan av talspråket. Den förekommer mer i landsbygden och används inom familjen och av äldre människor. Elert lyfter fram att genuina dialekter har ersatts av ett lokalt talspråk i offentliga sammanhang som är närmare skriftspråket och talspråket i centrala delar av Sverige. Elert fortsätter att dessa talspråksformer kan behandlas som talat standardspråk, som bevaras speciella drag från regionens genuina dialekter. Elert berättar att dessa talade standardspråk kan benämnas som regionalt standardspråk. Elert lyfter fram att skillnaderna mellan genuina dialekter och regionalt standardspråk är stora och kan handla om ordförrådet samt ordens form och böjning. Dessa skillnader kommer inte diskuteras längre i denna avhandling. Vad som kommer att diskuteras djupare är regionala standardspråksvarianter. Enligt Elert har dessa regionala standardspråksvarianter i allt centralt standardspråkets och skriftspråkets ordförråd, ordformer och böjning. Skillnader mellan regionala standardspråksvarianter kommer fram främst i intonationen. (Elert 1997:20–22)

Elert (1997:20–22) presenterar de tre viktigaste regionala standardsspråksvarianterna som är enhetliga över större områden. Dessa tre omfattande regionala standardspråksvarianterna enligt Elert är: *sydsvenskt* talspråk, *centralsvenskt* talspråk och *finlandssvenskt* talspråk. Sydsvenskt talspråk talas i Södra Sverige, det uppfattas en linje som går från Varberg över Jönköping till Kalmar. Centralsvenskt talspråk talas i övriga delar av Sverige. Finlandssvenskt talspråk talas av svensktalande i Finland. Elert lyfter fram att området för centralsvenskt talspråk är omfattande och inom detta finns mycket skiftningar som gäller främst uttalet av långa vokaler och satsintonation. Elert påstår att den dominerande

talspråksformen förekommer i östra Svealand med Stockholm som centralpunkt. Elert skriver att det ändå är berättigat att behandla talspråket inom det centralsvenska området som en enhetlig variant av standardspråket i Sverige. (Elert 1997:20–22)

2.2. Finlandssvenska och rikssvenska

I detta avsnitt presenteras begreppen *finlandssvenska* och *rikssvenska*. I denna avhandling användas termer finlandssvenska och rikssvenska om de uttalsvarianter som studerandena väljer mellan under kursen Svensk fonetik med uttal.

Elert (1997:21) presenterar de tre viktigaste regionala standardspråksvarianterna, och en av dem är finlandssvenskt talspråk. Enligt Elert finns det 300 000 människor som talar svenska och har det som modersmål i Finland. De bor huvudsakligen på Åland och Österbotten samt längs den södra kusten i Finland. Elert lyfter fram att det finns en del genuina svenska dialekter som varierar mycket i dessa nämnda områden i Finland. Det finns ett finlandssvenskt standardspråk, som ansluter sig till den centrala normen i svenskan men skiljer från denna i uttalet. Dessa skillnader ska diskuteras senare. (Elert 1997:39) Kuronen och Leinonen lyfter fram i sin bok *Svenskt uttal för finskspråkiga. Teori och övningar i rikssvenskt och finlandssvenskt uttal* att med termen *finlandssvenska* avses det svenska standardspråket i Finland och det beskrivs i fonetik- och läroböcker gällande uttal. Kuronen och Leinonen lyfter fram att finlandssvenskan framstår som en norm för svenskspråkig teater i Finland och för nyhetsuppläsare i radio och tv samt för personer som uppträder i mer formella sammanhang. Finlandssvenskan används som målspråk när det lärs ut som det andra inhemska språket i finskspråkiga skolor samt vid högskolor och universitet i Finland. Enligt Kuronen och Leinonen ligger finlandssvenskan geografiskt närmast det regionala standardspråket i södra Finland, särskilt i Nyland. (Kuronen & Leinonen 2010:7)

Kuronen och Leinonen (2010:108) skriver att med termen *rikssvenska* avser svenskarna standardspråket i Sverige, medan människor i Finland använder termen rikssvenska generellt om svenskan i Sverige. Kuronen och Leinonen lyfter fram att termen rikssvenska kan användas när det talas om ett riksgiltigt standardspråk i Sverige. Riksgiltigt betyder att begreppet har en hög status över hela riket. Kuronen och Leinonen skriver att geografiskt

och fonetiskt sett ligger rikssvenskan närmast det regionala standardspråket i Mellansverige. Enligt Kuronen och Leinonen är rikssvenska den som beskrivs i fonetik-och läroböcker i Sverige gällande uttal. Kuronen och Leinonen säger att rikssvenskan framstår som en norm för svensk teater och för nyhetsuppläsare i radio och tv samt för personer som uppträder i mer formella sammanhang. Rikssvenskan är ett målspråk för utländska universitet där *sverigesvenska* lärs ut. Enligt Kuronen och Leinonen använder svenskarna termen *sverigesvenska* generellt om svenskan i Sverige. (Kuronen & Leinonen 2010:108)

Det kommer fram användning av olika termer för en viss uttalsvariant i detta kapitel. Till exempel kallas finlandssvenskan för standardfinlandssvenska eller finlandssvenskt standardspråk och rikssvenskan för centralsvenskt talspråk eller sverigesvenska. I denna avhandling använder jag termer finlandssvenska och rikssvenska.

2.2.1. Skillnader i finlandssvenskt uttal jämfört med den centrala normen i svenska

Enligt Elert (1997:39–41) skiljer finlandssvenskt standardspråk från den centrala normen i svenskan när det gäller uttalet av vokaler och vissa konsonanter samt tonaccent och satsintonation. Elert börjar med att presentera hur vokalerna uttalas i finlandssvenskan. Båda korta och långa a-ljuden är närmast en främre helt orundad vokal. De korta och långa e- och ä-ljuden har sammanfallit förutom före *r*. Till exempel orden *lätt* och *lett* uttalas på liknande sätt, det vill säga ['let:] eller ['læt:]. Elert lyfter fram att som kort vokal före *r* finns ingen [e] utan en öppen vokal [æ]. Enligt Elert finns det en märkbar skillnad mellan finlandssvenskt och centralsvenskt uttal när det handlar om de långa och korta u-ljuden som i finlandssvenskan är båda rundade höga mellanvokaler. Gällande uttalet av konsonanter i finlandssvenskan skriver Elert att de tonlösa klusilerna *p*, *t* och *k* är oaspirerade, även i början av ord. Elert lyfter fram att i finlandssvenskan användas alltigenom ett främre sj-ljud som är mycket likt det centralsvenska tj-ljudet [ɕ], men bildas med tungspetsen riktad mot övertänderna. Som fonetiskt tecken kan man använda [ʃ] eller [ɕ]. Elert påstår att även om finlandssvenskans sj-ljud liknar det rikssvenska tj-ljudet, blir det ingen likhet mellan sj- och tj-ljud. Elert presenterar det finlandssvenska tj-ljudet som en affrikata, med andra ord ett ljud som börjar som en klusil och fortsätter som en frikativa bildad med ett oförändrat artikulationsställe. Elert skriver att i finlandssvenskan används inte de retroflexa ljud som i centralsvenskt standardstalspråk motsvarar skriftens *rd* [d], *rl* [l], *rs* [ʂ] och *rt* [t]. Till

exempel ordet *barn* uttalas i närmare överensstämmelse med skriften med ett främre rullande *r*, [r] eller frikativt *r*, [z], följt av dentaler, till exempel ['ba:rn]. (Elert 1997:39–41)

Elert (1997:39–41) presenterar att vissa ord i finlandssvenskan kan uttalas med en annan uppdelning av långa och korta ljud än i centralsvenskt standardtalspråk. Till exempel vokalen är lång i ord som *pust* och *fort* samt vokalen är kort i ord som *moln* och *tredje*. Elert lyfter fram att i de svenska genuina dialekterna i Finland tillhör en så kallad kortstavighet. Det betyder att vissa ord även i tryckstark ställning uttalas med kort vokal följt av kort konsonant. Elert skriver att denna företeelse kommer fram med vissa ord, till exempel *genom*, *bara* och *göra*. Till sist betonar Elert att den mest betydande dragen som skiljer finlandssvenskan från svenskan i Sverige är att i finlandssvenskan förekommer inte grav tonaccent, varken i enkla eller i sammansatta ord. (Elert 1997:39–41)

2.3. Attityder till språk

Under detta avsnitt presenteras i stora drag attityder till språk samt två undersökningar som handlar om attityder till språk, den första om finländarnas attityder till svenskan och den andra om svenskarnas attityder till finlandssvenskan.

Enligt Einarsson (2013:199) bygger attityder på en blandning av kunskaper, okunskaper, erfarenheter och känslor. En attityd är en förändringsbar del av människans personlighet. Einarsson framhäver att i den språkliga samvaron påverkar attityder till människornas beteende, till exempel de kan ha en tendens att värdera olika språk efter olika värdeskalor, till exempel vackra–fula och hårda–mjuka. Dessa attityder kan bygga på egna eller andras erfarenheter av personer som talar det aktuella språket. Einarsson fortsätter att attityder inte bara gäller språket utan också de som riktar sig mot språkarna och oftast är det fråga om en blandning av båda. Einarsson lyfter fram att allmänna generaliseringar, stereotyper och fördomar som sprids genom rykten behöver också tas i beaktning när attityder etableras. Einarsson fortsätter att attityder kopplas också till olika inomspråkliga varieteter inom ett visst språk, till enskilda ljud och olika sätt att uttala. (Einarsson 2013:199)

2.3.1. Tidigare undersökning om attityder till språk

Antti Yliselä (2006) skrev sin pro gradu-avhandling om svenskarnas attityder till och kännedom om finsk brytning och finlandssvenska. Syftet med Yliseläs avhandling var att ta reda på om informanterna från två olika städer, Stockholm och Falun, klarar av att identifiera talare med finlandssvenska respektive finska som modersmål, vad de har för uppfattning om begreppet finlandssvensk och om deras inställningar till finlandssvenska/svenska med finsk brytning avviker från varandra. Informanterna var gymnasister från båda nämnda städer. Yliselä skriver att undersökningen genomfördes med hjälp av matched guise-tekniken. Yliselä berättar att enligt tekniken lyssnar informanterna på talprov och bedömer talaren enligt en skala över adjektivpar som gäller bedömningsdimensionerna solidaritet och status. Informanterna fick höra finlandssvenska, det vill säga standardspråket, svenska med kraftig finsk brytning och svenska med mild finsk brytning. Resultat var att finlandssvenskan fick högre uppskattning, men bara två informanter av 39 kunde identifiera att den finlandssvenska talarens modersmål var svenska. Mild brytning fick mer uppskattning från informanter i Stockholm medan kraft brytning fick mer uppskattning av informanter i Falun. (Yliselä 2006)

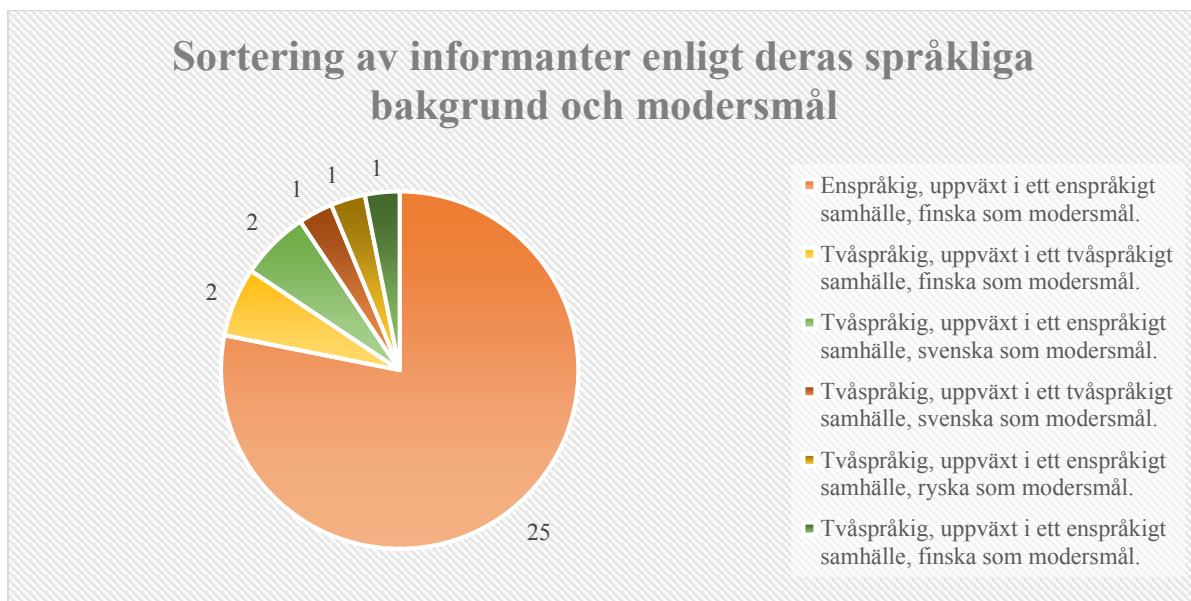
Politiices doktorer Pitkänen och Westinen (2017) gjorde en undersökning om finsktalande finländares attityder till svenskan och svenskarnas samhällsställning. Pitkänen och Westinen undersökte att vilka saker gällande svenska språket delade finländarna mest och vilka saker vållade stor enighet samt hur människornas bakgrunder påverkade till attityderna. Kort sammanfattat visade resultaten att förhållandena mellan språkgrupperna var i ordning, nästan hälften av informanterna tyckte att förhållandena var bevarade som förut. Vad som delade informanter var frågor om offentliga svenskspråkiga tjänster i Finland, ungefär hälften tyckte att det används för mycket offentliga resurser till dessa nämnda tjänster. Det kommer fram att finsktalande finländares attityder baserar sig på kunnande av svenska språket och på hur mycket de umgås med svenskspråkiga människor. Bra kunskaper i svenskan samt mångsidiga förhållanden till svenskspråkiga förstärker positiva inställningar, medan svaga språkkunskaper och knapphet av kontakter skapar fördomar och negativa inställningar. (Pitkänen & Westinen 2017)

3. ANALYS OCH RESULTAT

I detta kapitel kommer jag redovisa resultat på enkäten som används att ta reda på vad som inverkar på studerandenas val av uttalsvariant under kursen Svensk fonetik med uttal. Detta kapitel innehåller tre underrubriker som behandlar informanterna och deras bakgrunder, informanternas val av uttalsvariant och informanternas uppfattningar om användning av sina uttalsvarianter.

3.1. Informanterna och deras bakgrunder

Enkäten blev besvarad av sammanlagt 38 informanter. I denna avhandling utnyttjas 32 svar, eftersom sex svar inte kunde godtas. Dessa sex informanter hade inte följt anvisningarna på enkäten varigenom deras svar inte kan utnyttjas. Enkäten bestod av nio slutna frågor och tre öppna frågor. Att svara på de slutna frågorna var obligatoriskt medan att svara på de öppna frågorna var frivilligt. Att presentera och analysera fråga nummer åtta, utnyttjas det svar av 28 informanter, eftersom fyra informanter av totalt 32 informanter hade inte följt anvisningarna på frågan. Alla 32 informanter är studerande som studerar svenska språket som huvudämne vid Uleåborgs universitet. Dessa 32 informanter består av 30 kvinnor, en man och en som inte vill berätta sitt kön. Åtta informanter är 19–22 år gamla, 17 informanter är 23–26 år gamla, en informant är 27–30 år gammal och fyra informanter är över 30 år gamla. I figuren nedan presenteras informanternas bakgrundinformation.

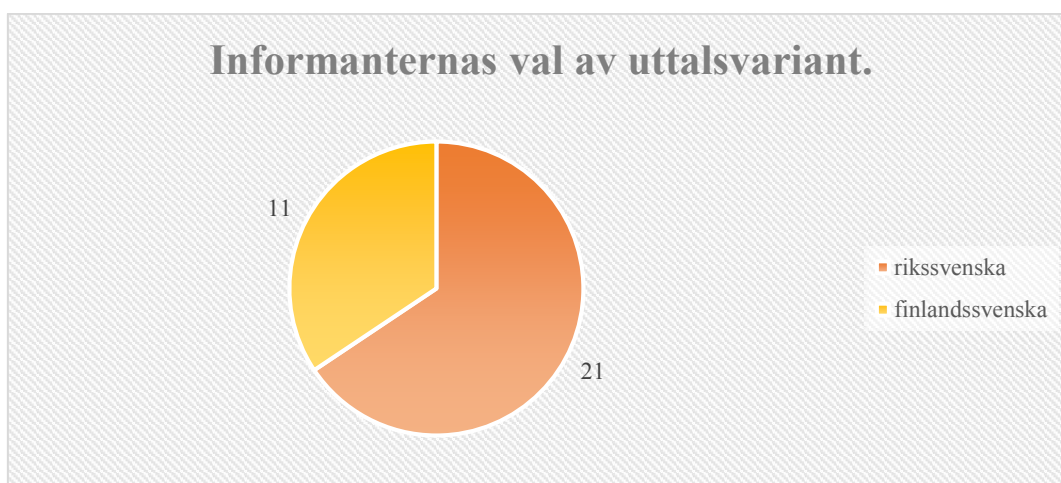


Figur 1. Sortering av informanter enligt deras språkliga bakgrund och modersmål.

I figur 1 är informanterna sorterade till fem grupper enligt deras språkliga bakgrund och modersmål. Med språklig bakgrund i denna figur avses informanternas språkliga identitet och samhället där de har växt upp i. Denna undersökning kommer inte diskutera språklig identitet djupare. Dessa fem kategorier i figuren ovan skapades med hjälp av typbestämning. Varje kategori i figuren ovan presenterar en typ som kommer fram från informanternas språkliga bakgrund. Av figur 1 framgår att 25 informanter är enspråkiga, uppväxta i ett enspråkigt samhälle och har finska som modersmål. Två informanter är tvåspråkiga, uppväxta i ett tvåspråkigt samhälle och har finska som modersmål. Två informanter är tvåspråkiga, uppväxt i ett enspråkigt samhälle och har svenska som modersmål. En informant är tvåspråkig och uppväxt i ett tvåspråkigt samhälle och har svenska som modersmål. En informant är tvåspråkig, uppväxt i ett enspråkigt samhälle och har ryska som modersmål. En informant är tvåspråkig, uppväxt i ett enspråkigt samhälle och har finska som modersmål. Såsom det framgår av tabellen ovan är merparten informanterna enspråkiga till sin språkliga bakgrund och har finska som modersmål. Figur 1 illustrerar att antalet av studerandena som har svenska som sitt modersmål är låg.

3.2. Informanternas val av uttalsvariant

I detta avsnitt presenteras informanternas val av uttalsvariant samt förklarande och fördjupande information om valet genom resultat till frågorna nummer åtta, nio och tio i enkäten. Resultaten kommer presenteras i nummerordning. Först presenteras att hur informanterna har indelats gällande deras val av uttalsvariant. Valet av uttalsvariant av 32 informanter presenteras i figur 2 nedan.



Figur 2. Informanternas val av uttalsvariant under kursen Svensk fonetik med uttal.

Figuren ovan framhäver informanternas val av uttalsvariant under kursen Svensk fonetik med uttal. Av sammanlagt 32 informanter har 21 informanter valt rikssvenska som sin uttalsvariant och 11 informanter valt finlandssvenska som sin uttalsvariant. Inom gruppen som har valt rikssvenska som sin uttalsvariant finns det ett stort antal informanter som delar samma bakgrund. En stor grupp av informanter med samma bakgrund kommer också fram inom dessa informanter som har valt finlandssvenska som sin uttalsvariant. Av de 21 informanter som har valt rikssvenska som sin uttalsvariant är 17 informanter enspråkiga, kommer från ett enspråkigt samhälle och har finska som modersmål. Samt av 11 informanter som har valt finlandssvenska som sin uttalsvariant är åtta informanter enspråkiga, kommer från ett enspråkigt samhälle och har finska som modersmål. Som sagt är majoriteten av de informanter som har valt rikssvenska samt majoriteten av de informanter som har valt finlandssvenska som sin uttalsvariant enspråkiga, kommer från ett enspråkigt samhälle och har finska som modersmål.

Med fråga nummer åtta i enkäten försöktes få förklarande information om informanternas val av uttalsvariant. Frågan var att *vilken/vilka av följande påståenden beskriver bäst ditt val av uttalsvariant*. Det fanns 12 färdiga påståenden varav informanter kunde välja max. tre viktigaste som beskrev bäst deras val av uttalsvariant. Under påståendena fanns det en punkt där informanten kunde själv beskriva sitt val av uttalsvariant. Som tidigare sagt kunde 28 svar av sammanlagt 32 utnyttjas i analysen gällande denna fråga, eftersom fyra informanter inte hade följt frågans anvisningar. Svaren till fråga nummer åtta presenteras i Figur 3 nedan.



Figur 3. Resultat till fråga nummer åtta.

Figur 3 illustrerar svaren till fråga åtta från 28 informanter. I frågan fanns 12 påståenden varav informanter kunde välja max tre som beskrev bäst deras val av uttalsvariant. Svaren presenteras med hjälp av typbestämning. Det vill säga att påståendena ska kategoriseras till fyra kategorier som representerar i stora drag skälen som ledde informanter till sin val av uttalsvariant.

Den första kategorin handlar om bakgrund samt tidigare kunskaper och den innehåller påståendena *1.1. Jag är finlandssvensk*, *1.2. Jag har alltid pratat rikssvenska*, *1.4. Varianten som jag valde var lättare att lära*, *1.5. Jag har tillbringat mycket tid på ett område där denna variant hörs* och *1.7. Jag är van vid att höra denna variant*. Dessa fem påståenden framhäver att informanterna som har valt dessa påståenden har redan tidigare vant sig vid att använda och höra en viss variant till exempel på grund av miljön. Påståendet *1.7. Jag är van vid att höra denna variant* valdes av 10 informanter.

Den andra kategorin handlar om estetik och den innehåller påståendena *1.3. Varianten som jag valde låter finare*, som valdes av 11 informanter, och *1.11. Jag ville lära mig en ny variant*, som valdes av sex informanter. Fem av dessa sex informanter som valde påstående *1.11. Jag ville lära mig en ny variant* valde även påståendet *1.3. Varianten som jag valde låter finare*. Båda dessa påståenden fick svar endast av informanter som hade rikssvenska som sin uttalsvariant. Man kan se av detta resultat att många informanter anser att rikssvenskan är en estetiskt sett en finare uttalsvariant.

Den tredje kategorin handlar om framtidens yrkesval och den innehåller påståendena *1.6. Som blivande lärare vill jag använda denna variant i min undervisning*, *1.8. Jag kan dra nytta av denna variant i min kommande karriär*, *1.9. Jag vill arbeta i Finland och bli förstådd i mitt arbete med min uttalsvariant* och *1.10. Jag vill arbeta i Norden och bli förstådd i mitt arbete med min uttalsvariant*. Dessa påståenden visar att informanterna väljer den uttalsvariant som stöder deras framtida karriärer och yrkesval. Till exempel påstående *1.6. Som blivande lärare vill jag använda denna variant i min undervisning* valdes av fem informanter varav två har finlandssvenska som sin uttalsvariant och tre har rikssvenska. Bara de informanter som hade valt rikssvenska som sin uttalsvariant valde påståenden *1.8. jag kan dra nytta av denna variant i min kommande karriär* och *1.10. Jag vill arbeta i Norden och bli förstådd i mitt arbete med min uttalsvariant*.

Den fjärde kategorin är utomstående val och den innehåller påståendet *1.12. Under kursen blev jag utmanad att välja denna variant*. Detta påstående valdes av en informant som upplevde att hen blev uppmanad att välja en viss uttalsvariant. Denna informant har finlandssvenska som sin uttalsvariant.

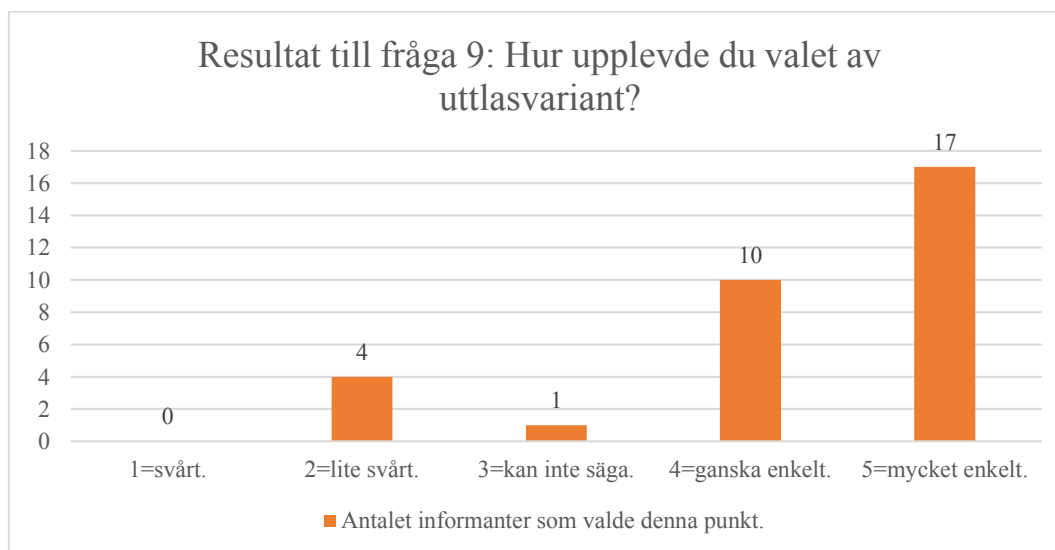
I fråga åtta fanns det en öppen ruta där informanterna kunde berätta själva vad som beskrev bäst deras val av uttalsvariant. En informant beskriver sitt val på följande sätt:

Exempel 1

”Mitt uttal var någon slags blandning av fi-sve och rikssvenska. Det kändes lättare att lära sig rikssvenska och jag tycker mer om hur det låter jämfört med fi-sve.”
(Informant 14)

Detta exempel lyfter fram ytterligare detta faktum att merparten av informanterna som har rikssvenska som sin uttalsvariant, tycker att den låter finare. Samt såsom det framgår av figuren 3 är rikssvenskan den varianten som är enligt merpart informanter *en finare variant* och den varianten som enligt merpart informanter är nyttigare gällande framtidens karriär.

Avsikten med fråga nummer nio på enkäten var att få information om att hur informanter upplevde deras val av uttalsvariant. Frågan var: *Hur upplevde du valet av uttalsvariant?* I frågan fanns det en linjär skala, som har svarsalternativ från ett till fem och informanter fick välja ett alternativ som beskrev deras upplevelse. I figur 4 nedan presenteras svaren till fråga nio.



figur 4. Informanternas fördelning av svar till fråga nummer nio.

I den linjära skalan betydde nummer ett att valet var *svårt*, nummer två att valet var *lite svårt*, nummer tre att informanten *inte kunde säga*, nummer fyra att valet var *ganska enkelt* och nummer fem att valet var *mycket enkelt*. Såsom det framgår av figuren ovan var valet mycket enkelt enligt 17 informanter. Tio informanter tyckte att valet var ganska enkelt, en informant

kunde inte säga och fyra informanter tyckte att valet var lite svårt. Ingen informant tyckte att valet var svårt.

Med fråga nummer 10 var avsikten att väcka mera minnen gällande valet av uttalsvariant hos informanterna, frågan var *Vill du berätta mer om valet av uttalsvariant?* För att få djupare information om valet, var det nödvändigt att sätta in en öppen fråga där informanterna kunde själva beskriva valet enligt deras egna åsikter och upplevelser. Att svara på denna öppna fråga var frivilligt och det orsakade att 16 av 32 informanter, det vill säga hälften, underlät att svara på frågan eller de svarade bara *ja* eller *nej*. Frågan fick tydliga svar från den andra hälften av informanterna. I exempel 2–5 nedan lyftas fram centrala åsikter från 16 informanter som beskrev deras val av uttalsvariant med några ord.

Exempel 2

”Valet var enkelt för mig eftersom jag vill använda samma variant som man använder i Sverige. Jag hade tidigare studerat bara på finlandssvenska så jag ville pröva på något helt nytt. Rikssvenska verkade att vara mer intressant val för mig.” (Informant 11)

I exempel två beskriver informanten att hen vill använda samma variant som används i Sverige och hen vill lära sig någonting helt nytt efter studerat bara på finlandssvenska. Rikssvenskan var mer intressant val för informanten. Det finns en informant som har samma åsikt som informanten i exempel två.

Exempel 3

”Jag vill och ville lära mig rikssvenska men valde finlandssvenska eftersom jag hade så bråttom med alla andra kurser och därför tänkte jag att det är lättare att välja finlandssvenska då.” (Informant 4)

I exempel tre beskriver informanten att hen skulle ha velat välja rikssvenska, men tyckte att finlandssvenskan var lättare att välja eftersom informanten hade bråttom med andra uppgifter och enligt informanten krävde det mindre tid att lära sig finlandssvenska. Det finns ytterligare två informanter som har samma åsikt som informanten i exempel tre.

Exempel 4

”Jag tycker mer om det hur rikssvenska låter. Det var kanske det största skälet varför jag valde att studera rikssvenska.” (Informant 14)

I exempel fyra berättar informanten att största skälet varför hen valde rikssvenska som sin uttalsvariant var att hen tyckte mer om hur rikssvenskan låter. Två informanter delar samma åsikt som informanten i exempel fyra.

Exempel 5

”En självklarhet eftersom svenska är mitt modersmål, jag har gått i svensk skola och alla i min omgivning pratar finlandssvenska” (Informant 27)

I exempel fem berättar informanten att valet av uttalsvariant var en självklarhet, eftersom informantens modersmål är svenska och hen har gått i svensk skola samt hör finlandssvenska från alla i sin omgivning. Sju informanter hade samma åsikt som informanten i exempel fem, det fanns både informanter som hade valt rikssvenska och informanter som hade valt finlandssvenska. För dessa sju informanter var valet självklart, eftersom de var van vid att använda och höra finlandssvenska eller rikssvenska.

3.3. Informanternas uppfattningar om användning av sina egna uttalsvarianter

I enkäten fanns det ytterligare två öppna frågor som fokuserade att ta reda på studerandenas uppfattningar om uttalsvarianten som de använder. Det var frivilligt att svara på dessa öppna frågor. I detta avsnitt kommer resultaten till frågorna nummer 11 och 12 presenteras. Det kom fram att svaren på dessa öppna frågor var individuella, men det fanns fall där flera informanter delade samma åsikter eller erfarenheter.

Med fråga nummer 11 var avsikten att få informanter att berätta om hur deras uttalsvariant hörs och syns i språkbruket. Fråga nummer 11 var: *Upplever du att din uttalsvariant hörs och syns i ditt språkbruk? Berätta med några ord.* Denna fråga besvarades av 21 informanter medan 11 informanter underlät att svara på frågan eller svarade bara *ja* eller *nej*. Av 21 informanter tyckte nio informanter att deras uttalsvariant hörs och syns klart i deras språkbruk. Gemensamt med dessa nio informanter var att de redan länge har använt sin uttalsvariant. En av dessa nio informanter lyfte fram att det är svårt att bryta från sin egen uttalsvariant. Fyra av dessa 21 informanter upplevde att deras uttalsvariant kanske hörs och syns i deras språkbruk. Fyra av 21 informanter var inte säkra på om att uttalsvarianten hörs och syns i språkbruket, men de ändå hoppas att det skulle höras och synas. En av 21 informanter berättade att hen alltid försöker använda rikssvenska men det är svårt och använder ibland finlandssvenska eftersom det är enligt informanten lättare. Denna informant berättar att hen vill förstärka varianten i framtiden. En av 21 informanter berättade att det är naturligt att använda sin egen uttalsvariant, i detta fall rikssvenska, men informanten anpassar sig att prata finlandssvenska när hen pratar med någon som pratar finlandssvenska.

Två av 21 informanter berättar att de använder en blandning av båda uttalsvarianter. Svaren på frågan visar att informanter som har rikssvenska som sin uttalsvariant känner sig mer osäkra än de som har finlandssvenska.

Med fråga nummer 12 var avsikten att ta reda på om informanter har förstärkt deras kunnande inom uttal. Fråga nummer 12 var: *Har du förstärkt ditt kunnande inom uttal (till exempel på utbyte, i praktiken)? Berätta med några ord.* Denna fråga fick tydliga svar från 16 informanter. Åtta av dessa 16 informanter berättade att de hade förstärkt deras kunnande inom uttal antingen i praktiken eller på arbetet. Tre av dessa åtta informanter berättade att de har arbetat på Åland och fått nyttiga kunskaper där gällande uttalet. Två av dessa 16 informanter berättade att när de träffar svenskspråkiga kompisar. Den ena informanten berättade att hen pratar svenska med barndomskompisar fastän alla förstår finska och den andra informanten att hen har rest utomlands med sina svenskspråkiga kompisar. Tre av dessa 16 informanter berättar att de ännu inte har förstärkt sitt kunnande inom uttal, men två av dem skulle vilja bo i Sverige i framtiden och en vill göra praktik i Sverige. Två av dessa 16 informanter har varit på utbyte och förstärkt sitt kunnande där. Det fanns en informant av dessa 16 informanter som berättade att hen hade varit på utbyte i Sverige, men lyckades inte med sitt mål, som var att förstärka sitt rikssvenska uttal. Även om det fanns likheter mellan dessa 16 informanter var svaren väldigt individuella.

4. SAMMANFATTANDE DISKUSSION

Syftet med denna avhandling var att ta reda på vad som inverkar på valet av uttalsvariant hos de studerande som studerar svenska språket som huvudämne vid Uleåborgs universitet. Ytterligare ville jag veta hur studerandena upplever användning av sin egen uttalsvariant. Materialet bestod av 38 informanternas svar på en enkät som skickades till studerandena via e-post under januari 2019. Jag använde kvantitativa och kvalitativa metoder för att analysera enkäten. Jag presenterade resultat med hjälp av innehållsanalys och typbestämning. Den teoretiska bakgrunden i denna avhandling bestod av att presentera uttalsvarianterna finlandssvenska och rikssvenska i stora drag samt attityder till språk. Mina exakta forskningsfrågor var följande:

- Hurdana uppfattningar har studerandena för en viss uttalsvariant?
- Hur studerandena upplever bruket av sin egen uttalsvariant?

Resultatet med denna undersökning var att merparten informanterna valde rikssvenska som sin uttalsvariant av estetiska skäl, det vill säga de tyckte att den låter finare och de ville lära sig en ny variant. Huvudorsaken till att välja finlandssvenska som sin uttalsvariant var enligt informanter som hade valt finlandssvenska att de hade redan tidigare vant sig vid att använda den. Den första forskningsfrågan blev besvarad i stora drag, djupare information skulle ha krävt en annan forskningsmetod samt en större undersökning. Den andra forskningsfrågan fick ingen sammanfattande resultat eftersom informanternas användning av egen uttalsvariant varierar individuellt. För att få förklarande information om användning av uttalsvarianter, skulle slutna frågor ha fungerat bättre. Resultatet av denna undersökning kan inte generaliseras eftersom materialet är inte tillräckligt omfattande.

Teori i allmänhet vållade problem i denna undersökning. Att förstå innehållet i teoretisk bakgrund som gäller uttal och fonetik kan vara besvärligt för en som inte känner till svenskans fonetik och normer i uttalet. Överraskande med resultatet var att merparten informanter valde rikssvenska som sin uttalsvariant och många av dessa informanter var enspråkiga, kom från ett enspråkigt samhälle och hade finska som modersmål. Jag skulle vilja forska vidare att varför rikssvenskan är mer omtyckt bland dessa informanter som har en enspråkig bakgrund och finska som modersmål. Jag skulle kunna forska i detta i min pro gradu-avhandling.

LITTERATURFÖRTECKNING

Material

Enkät svar besvarade av 38 informanter. Insamlingstid: 18–28 januari 2019.

Övriga källor

Alanen, Riikka, 2011: Kysely tutkijan työkaluna. I: Kieltä tutkimassa. Tutkielman laatijan opas, toim. Paula Kalaja, Riikka Alanen & Hannele Dufva. Helsinki: Finn Lectura. S. 160.

Boréus, Kristina & Bergström, Göran, 2005: Innehållsanalys. I: Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys, red. av. Göran Bergström & Kristina Boréus. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur. S. 43–44.

Einarsson, Jan, 2013: Språket och Språkarna. Lund: Studentlitteratur. S. 199.

Elert, Claes-Christian, 1997: Inledning. I: Norstedts svenska uttalslexikon av Hedelin, P. Stockholm: Norstedts. S. 20–41.

Kuronen, Mikko & Leinonen, Kari, 2010: Svenskt uttal för finskspråkiga. Teori och övningar i finlandssvenskt och rikssvenskt uttal. Tammerfors: Juvenes Print. S. 7, 108.

Lagerholm, Per, 2005: Språkvetenskapliga uppsatser. Lund: Studentlitteratur. S. 28–30.

Norrby, Catrin & Nilsson, Jenny, 2015: Enkät. I: Sociolingvistik i praktiken, red. av Sally Boyd & Stina Ericsson. Lund: Studentlitteratur. S. 52.

Pitkänen, Ville & Westinen, Jussi, 2017: Puhutko sie ruotsia? Tutkimus suomenkielisten asenteista ruotsin kieleen ja ruotsinkielisiin. I: e2 tutkimus [online]. [Citerad 25.4.2019]. Tillgänglig: <<https://e2.fi/julkaisut/puhut-sie-ruotsia>>.

Sjöblom, Ronda, 2015: Filologistuderandes och gymnasisters uppfattningar om finlandssvenska och rikssvenska som undervisningsvarianter i ämnet svenska som det andra inhemska språket. Pro gradu-avhandling i nordisk filologi vid Humanistiska fakulteten vid Uleåborgs universitet [online]. [Citerad 12.3.2019]. Tillgänglig: <<http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201508251923.pdf>>.

Tuomi, Jouni & Saarijärvi, Anneli, 2009: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 9. uud. laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. S. 93,103,106.

Yliselä, Antti, 2006: Finlandssvenska är den svesnka som finnarna talar. I: Språkbruk 2/2006. [Citerad 25.4.2019]. Tillgänglig: <<https://www.sprakbruk.fi/-/finlandssvenska-ar-den-svenska-som-finnarna-talar->>.

BILAGA. Enkät.

2019-04-23

Enkätformulär för studerande som studerar svenska språket som huvudämne vid Uleåborgs universitet.

Enkätformulär för studerande som studerar svenska språket som huvudämne vid Uleåborgs universitet.

Hej!

Jag heter Hanna-Maija Nikula och studerar svenska språket som huvudämne vid Uleåborgs universitet sedan två år. I min kandidatavhandling forskar jag i vilken uttalsvariant studerande väljer under kursen Svensk fonetik med uttal och vilka bakgrundsfaktorer inverkar på valet. Jag vill också ta reda på studerandenas egna uppfattningar om uttalsvarianter. Skulle du, som har gått kursen Svensk fonetik med uttal, hjälpa mig med min forskning?

Ett stort tack för din tid och ditt svar!

Med vänliga hälsningar
Hanna-Maija Nikula

*Obligatorisk

1. Jag är *

Markera endast en oval.

- en man.
- en kvinna.
- Övrigt: _____

2. Jag är *

Markera endast en oval.

- 19-22 år gammal.
- 23-26 år gammal.
- 27-30 år gammal.
- över 30 år gammal.

3. Jag har studerat svenska språket som huvudämne vid Uleåborgs universitet i *

Markera endast en oval.

- ett år.
- två år.
- tre år.
- fyra år.
- fem år.
- Övrigt: _____

4. Mitt modersmål är *

Markera endast en oval.

- finska.
- svenska.
- Övrigt: _____

5. Jag är **Markera endast en oval.*

- enspråkig.
 tvåspråkig.
 Övrigt: _____

6. Jag är uppväxt i **Markera endast en oval.*

- ett enspråkigt samhälle.
 ett tvåspråkigt samhälle.
 Övrigt: _____

7. Den uttalsvariant som jag valde under kursen Svensk fonetik med uttal var **Markera endast en oval.*

- finlandssvenska.
 rikssvenska.

8. Vilken/Vilka av följande påståenden beskriver bäst ditt val av uttalsvariant? Välj max tre. **Markera alla som gäller.*

- Jag är finlandssvensk.
 Jag har alltid pratat rikssvenska.
 Varianten som jag valde låter finare.
 Varianten som jag valde var lättare att lära.
 Jag har tillbringat mycket tid på ett område där denna variant hörs.
 Som blivande lärare vill jag använda denna variant i min undervisning.
 Jag är van vid att höra denna variant.
 Jag kan dra nytta av denna variant i min kommande karriär.
 Jag vill arbeta i Finland och bli förstådd i mitt arbete med min uttalsvariant.
 Jag vill arbeta i Norden och bli förstådd i mitt arbete med min uttalsvariant.
 Jag ville lära mig en ny variant.
 Under kursen blev jag uppmanad att välja denna variant.
 Övrigt: _____

9. Hur upplevde du valet av uttalsvariant? 1=svårt, 2=lite svårt, 3=kan inte säga, 4=ganska enkelt, 5= mycket enkelt. Välj denna alternativ som beskriver din upplevelse bäst. **Markera endast en oval.*

- | | | | | | | |
|-------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|---------------|
| | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | |
| svårt | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | mycket enkelt |

10. Vill du berätta mer om valet av uttalsvariant?

11. 11. Upplever du att din uttalsvariant hörs och syns i ditt språkbruk? Berätta med några ord.

12. 12. Har du förstärkt ditt kunnande inom uttal (till exempel på utbyte, i praktiken)? Berätta med några ord.
